

Class:- V

Sanskrit

इसे पढ़े और अपनी उत्तरपुस्तिका में लिखें ।

वन्दना

त्वमेव माता च पिता त्वमेव

त्वमेव बन्धुश्च सखा त्वमेव ।

त्वमेव विद्या द्रविणं त्वमेव

त्वमेव सर्वं मम देव - देव ॥

अर्थ :- हे परमेश्वर , तुम ही माता और तुम ही मेरे पिता हो ।

तुम ही बन्धु और तुम ही मेरे सखा हो । तुम ही विद्या

और मेरी धन सम्पत्ति भी तुम ही हो । हे परमात्मा , तुम

मेरे सर्वस्व (सब कुछ) हो ।

शब्दार्थ :- त्वमेव (त्वम् + एव) = तुम ही

माँ = माता

च = और

पिता = पिता

बन्धुश्च (बन्धुः + च) = और बन्धु

सखा = मित्र

विद्या = ज्ञान

द्रविणम् = धन - सम्पत्ति

सर्वं = सब कुछ

मम् = मेरे

देव - देव = देवताओं के देवता अर्थात् परमेश्वर

पाठ 1 एषः बालकः / एषा बालिका

शब्दार्थ :- एषः = यह (पुल्लिंग)

एषा = यह (स्त्रीलिंग)

छात्रः = विद्यार्थी (पुं०)

विद्यालयः = स्कूल

अध्यापकः = अध्यापक , शिक्षक (पुं०)

कलमः = कलम

बालकः = बच्चा , लड़का

जनकः = पिता

छात्रा = विद्यार्थिनी (स्त्री०)

अध्यापिका = अध्यापिका , शिक्षिका (स्त्री०)

प्रयोगशाला = प्रयोगशाला

बालिका = लड़की , बच्ची

अम्बा = माँ

मज्जूषा = डिब्बा

वैद्यः = चिकित्सक , डॉक्टर

मालाकारः = माली

कलिका = कली

वृक्षः = पेड़

लता = बेल , फैलने वाला पौधा

एषः छात्रः = यह छात्र है

एषा छात्रा = यह छात्रा है

अनुवाद :- एषः बालकः । यह लड़का है ।

एषा बालिका । यह लड़की है ।

एषः छात्रः । यह विद्यार्थी है ।

एषा विद्यालयः । यह स्कूल है ।

एषा छात्रा । यह विद्यार्थिनी है ।

एषा अध्यापिका । यह शिक्षिका है ।

एषः अध्यापकः । यह शिक्षक है ।

एषः कलमः । यह कलम है ।

एषा कलम - मज्जूषा । यह कलम की डिब्बा है ।

एषा प्रयोगशाला । यह प्रयोगशाला है ।

एषः जनकः । यह पिता है ।

एषा अम्बा । यह माँ है ।

एषः वैद्यः । यह डॉक्टर है ।

एषः मालाकारः । यह माली है ।

एषः कलिका । यह कली है ।

एषः वृक्षः । यह पेड़ है ।

एषा लता । यह बेल है ।

अभ्यास:-

1) उचित सर्वनाम पद चुनकर रिक्त स्थान में लिखिए:-

क. _____ अध्यापकः ।

ख. _____ प्रयोगशाला ।

ग. _____ बालिका ।

घ. _____ मालाकारः ।

च. _____ कलिका ।

2) नीचे दिए गए पदों को उचित स्तम्भ में लिखिए :-

शिक्षकः , शाखा , वृक्षः , शिक्षिका , वैद्यः , मज्जूषा , पुस्तकालयः ,
पाठशाला , लता , पादपः ।

(क) पुल्लिंग

(ख) स्त्रीलिंग

1. शिक्षकः

1. शाखा

2. वृक्षः

2. शिक्षिका

3. वैद्यः

3. मज्जूषा

4. पुस्तकालयः

4. पाठशाला

5. पादपः

5. लता

पाठ 2 सः बालकः / सा बालिका पठति

शब्दार्थ :- पठति = पढ़ता है / पढ़ती है

सः = वह (पुं०)

लिखति = लिखता / लिखती है

खेलति = खेलता / खेलती है

बालिका = लड़की

सा = वह (स्त्री०)

किम् = क्या

करोति = करता / करती है

नमति = नमस्कार करता / करती है

आम् = हाँ

पाठयति = पढ़ाता / पढ़ाती है

फलति = फल देता / देती है

वृक्षः = पेड़

लता = बेल (अंगूर तथा फूलों की)

अनुवाद :- एषः छात्रः - यह विद्यार्थी है ।

छात्रः पठति - विद्यार्थी पढ़ता है ।

सः पठति - वह पढ़ता है ।

छात्रः लिखति - विद्यार्थी लिखता है ।

सः लिखति - वह लिखता है ।

एषः बालकः - यह लड़का है ।

बालकः खेलति - लड़का खेलता है ।

सः हसति - वह हँसता है ।

एषा बालिका - यह लड़की है ।

बालिका खेलति - लड़की खेलती है ।

सा हसति - वह हँसती है ।

एषः बालकः अमरः - यह लड़का अमर है ।

अमरः किम् करोति - अमर क्या करता है ?

अमरः नमति - अमर नमस्कार करता है ।

सः नमति - वह नमस्कार करता है

एषा बलिका राधा - यह लड़की राधा है ।

राधा किम् करोति - राधा क्या करती है ?

राधा पठति - राधा पढ़ती है ।

सा पठति - वह पढ़ती है ।

किम् दीपा लिखति - क्या दीपा लिखति है ?

आम् सा लिखति - हाँ, वह लिखती है ।

किम् दीपिका नमति - क्या दीपिका नमस्कार करती है ?

आम्, सा नमति - हाँ, वह नमस्कार करती है ।

एषा अध्यापिका - यह शिक्षिका है ।

अध्यापिका किम् करोति - शिक्षिका क्या करती है ?

सा पाठयति - वह पढ़ाती है ।

एषः अध्यापकः - यह शिक्षक है ।

किम्, अध्यापकः पाठयति - क्या शिक्षक पढ़ाता है ?

आम्, सः पाठयति - हाँ, वह पढ़ाता है ।

एषः वृक्षः - यह पेड़ है ।

किम् वृक्षः फलति - क्या पेड़ फल देता है ?

आम्, सः फलति - हाँ, वह फल देता है ।

एषा लता - यह बेल है ।

किम् लता फलति - क्या बेल फल देती है ?

आम्, सा फलति - हाँ, वह फल देती है ।

1) मञ्जूषा में दिए गए उचित सर्वनाम पद द्वारा प्रश्नोत्तर पूरा कीजिए ।

सः अथवा सा

उदाहरण : छात्रः किम् करोति ?

सः पठति ।

क. बालकः किम् करोति ?

सः खेलति ।

ख. अमरः किम् करोति ?

सः नमति ।

ग. राधा किम् करोति ?

सा लिखति ।

घ. अध्यापिका किम् करोति ?

सा पाठयति ।

च. वृक्षः किम् करोति ?

सः फलति ।

2) मञ्जूषा से उचित पद लेकर वाक्य को पूरा कीजिए ।

छात्रः, वृक्षः, बालकः, बालिका, अध्यापकः, अध्यापिका ।

एषः बालकः अभिनवः । उदाहरण

क. सा बालिका राधा ।

ख. एषा अध्यापिका पाठयति ।

ग. एषः बालकः पठति ।

घ. सः अध्यापकः पाठयति ।

च. सः वृक्षः फलति ।

4) उदाहरणानुसार रिक्त स्थान भरिए ।

धातु	प्रयोग
पठ्	सः पठति - उदाहरण है
1. लिख्	सः लिखति ।
2. खेल्	सः खेलति ।
3. नम्	सः नमति ।
4. धाव्	सः धावति ।
5. हस्	सः हसति ।